

ARVEDÁVGESÁPMELAŠ

Filbma: <https://vimeo.com/729640737>

Diehtosiidu oahpponeavvu birra: <https://www.e-skuvla.no/product/demokrati/>

Go leat bargan fáttáin, de galggat

- leat ožžon dieđuid fágaidgaskasaš fáttás álbmotdearvvašvuohta ja eallimis birgen
- leat ovddidan máhtu dan birra mii ja gii váikkuha identitehtii, iešdovdui, oadjebasvuhtii ja jovkuigullelašvuhtii
- leat ožžon dieđu das mo historjjálaš traumat, nu mo koloniseren, dáruiduhttin ja jođánes servodatrievdadusat dagahit čiekŋalis luottaid ja traumaid, mat sáhttet sirdásit árbin buolvvas bulvii
- leat ožžon áddejumi das mo olbmuid identiteahtta ja gullelašvuohta nuppiide ovdána, ja mo sii doibmet ovttas earáiguin

- leat ožžon máhtu perspektiivvaid, mánggabealatvuoda ja servodatkritihkalaš jurddašeami birra dan bokte ahte leat ovddidan kulturádejjumi, ja máhtát áddet manin olbmot válljejit eará láhkai go don dagašit
- leat ádden mii váikkuha identitehtii ja iešdovdui, ja galggat leat ožžon vejolašvuodat guorahallat iežat báikkálaš servodaga, ja riikkaviidosas ja máilmmiviidosas diliid ja hástalusaid
- leat ovddidan servodatkritihkalaš jurddašeami, digitála árvoštallannávccaid, guorahallama ja etihkalaš dihtomielalašvuoda gelbbolašvuoda ja nagodat áddet ahte earáin lea eará árvovuoddu ja oaidninsadji go dus
- leat reflekteren dan hárrái ahte nana, guoddevaš čovdosat mielddisbuktet maiddáa ahte áimmahuššat dakkár árvuvuid go ovttárvosašvuoha ja mánggabealatvuoha
- leat bargan čiekŋunbargguin

Ovdal filmma geahččama:

Ságastala dáid láidehusgažaldagaid nuppiin ohppiin dahje olles luohkáiin:

1. Maid dieđát *sohkabealli* ja *sohkabealleidentiteahhta* -doahpagiid birra?
2. Mo čilgešit mii arvedávgeolmmoš (bonju olmmoš) lea?
3. Mo sáhttit oahppat eanet norpmaid birra, mat laktásit sohkabealle- ja seksualiteahhta mánggabealatvuhtii?
4. Mo skuvla sáhttá leat mielde ovddideamen ohppiid ja nuoraid doaibmangelbbolašvuoda?

Filmma maŋŋá:

Ságastala refleškuvdnajearaldagaid birra nuppiin ohppiin dahje olles luohkáiin:

1. Man birra fiilbma lea?
2. Mo Elisabet Skubberud čilge mii arvedávgeolmmoš (bonju olmmoš) lea?
3. Maid filmmas mitalit dan birra, mo olmmoš identifisere iežas arvedávgeolmmožin ja sámii arvedávgeolmmožin?
4. Mo earuhit arvedávgeolbmuid heterofiila olbmuiin ja CIS-olbmuiin?

5. Maid filmmas muitalit nuoraid birra, geat fuomášit ahte sii leat arvedávgeolbmot?
6. Mo mii sáhttit iežamet servodagas dahkat, vai nuoraide livččii álkit muitalit ahte sii leat arvedávgeolbmot? Makkár konkrehta rávvagiid Elisabeth Skubberud muitala?
7. Manne lea mávssolaš lágidit Sápmi Pride maiddái unnit báikkiin?
8. Man dáfus veadjá transolbmuid ja bifiillaid dilli leat erenoamážit hástaleaddji?
9. Makkár jurdagat dus leat muhtun seksuála identitehta birra, man birra Elisabeth Skubberud hállá filmmas?
10. Mo don sáhtát skuvlaskibirin dahje ustibin veahkehit iežat skuvlaskihpára dahje ustiba, geas lea váttis dilli, dahje gii hállá ahte áiggošii sorbmet iežas?

Reflekšuvdna/ságastallanfáttát ja čiekŋunbarggu/fágaartihkkala evttohusat:

1. Guorahala dáid doahpágiid filmma vuodul: *sohkabealli, sohkabealleidentiteahhta, arvedávgeolmmoš, seksualiteahhta, eallindilli, mánggabealatvuohta, olggobeallái gártan*
2. *“Lean arvedávgesápmelaš, muhto in láve dadjat dan olbmuide. Sáni lea áibbas ok. Lean arvedávgesápmelaš, muhto in láve dadjat dan olbmuide. Jos dat háliidit dan diehtit mu birra, de dajan ahte nu mun lean.”*

Go Ole Henrik Lifjell muitalii rahpasit ahte lea homofiila, de son dovddai ahte gárttai guoddit sámi identitehta. Loga vuolábeale liŋkkas artihkkala su birra, ja ságaškuša su oaivila.

https://www.nrk.no/sapmi/samisk-og-homofil-_ole-henrik-folte-han-matte-legge-vekk-det-samiske-da-han-kom-ut-1.16084739

3. Diagnosat F64.0, F64.2 ja F64.8

Loga mo diagnosaid F64.0, F64.2 og F64.8 meroštallet Mánáid-, nuoraid- ja bearašdirektoráhta (Bufdif) [Lhbtiq-neahttasátnelisttus](#). Das meroštallet diagnosaid, mat ovdanbuktet seksuála identitehtaid headuštussan. Direktoráhta sátnelisttus namuhuvvo,

ahte buohkat eai leat ovttá oavvilis dan hárrái ahte transseksualisma ja eará sohkaabealleidentitehtaidda heađuštusat galget adnojuvvot psyhkalaš diagnosan.

<https://ny.bufoir.no/likestilling/lhbtq-ordlista/>

Loga diagnosaid ja čilgehusaid, ja guorahala nuppi dán guovtti jearaldagas:

a) Transseksualisma lei ovdal medisiinnalaš (dálkkasdiehtaga) diagnosa, mii válddáhallá dili, mas olmmoš atná alddis nuppi sohkaabealleidentitehta, go mii su sohkaabeallin lea merkejuvvon riegeamei oktavuodas. Riegeadansohkaabealli registrerejuvvo olggut sohkaabealleorgánaid vuodul. Máilmmi dearvvašvuodaorganisašuvdna (WHO) dovddastii 2018 ahte transolbmot eai leat psyhkalaččat buozas ja ahte sohkaabealledoaba lea geabbil (dárogeillii flytende, eangalsgeillii fluid).

b) *Vástit*

lea go dá dávda

vai lea go dušše mu

luondu

Ánne Márja Guttorm Graven

Ánne Márja Guttorm Graven reflektere dán divttas muhtun iešvuoda birra, ja smiehtada leago dat dávda vai su luondu. Man birra dikta du mielas lea dahje sáhtá leat?

4. Sámi servodaga rivdet. Lea áigegeovdil jearrat mo dáruiduhttin lea čuohean min servodahkii dásseárvvu dáfus. Ovdal ii leat leamaš sadji mánggabealatvuhtii ja áddejupmái das ahte mii leat álgoálbmogat, dásseárvoperspektiivvas. Dál válljejit eambo sápmelaččat rahpasit muitalit seksuála soju birra. Loga dásseárvvu birra Sámediggediedáhusas dásseárvvu birra.

https://sametinget.no/_f/p1/i52468d23-1546-4ac2-804a-5d3f2ef56bb2/sabme-jallu-norsk.pdf

- a) Man láhkai raporta lea mielde demokratiseremin sámi servodagaid?
- b) Reflektere makkár rievdadusat leat dáhpáhuvvan dan maŋŋá go vuosttaš dásseárvočielggadus gieđahallojuvvui Sámedikki dievasčoahkkimis 2004?

5. Videosessey: *Mun - arvedávgeolmmoš*

Ráhkát videosessea fáttás “Mun - arvedávgeolmmoš”. Muital, reflektere ja ovdanbuvtte fáktadieđuid. Ráhkát essea oanehaš filbman, mas sihke muitalat ja juogát dieđuid, ja reflekteret fáttá hárrái. Fertet čájehit ahte dus lea máhttu fáttá birra. Sáhtát válljet árgabeaivválaš, morálalaš, filosofalaš, oskku- dahje dieđalaš lahkonaŋvuogi fáddái.

Sáhtát geavahit iežat govaid, luoikkahit filbmabihtáid, redigeret, báddet muitaleaddji jiena ja viežžat jienaid ja effeavttaid internehtas, ja daid vehkiin nannet iežat oaiviliid ja ákkaid.

Ovdamearka makkár videosessea sáhttá leat: https://www.youtube.com/watch?v=tI_TeoIGwCU

Evttohusat du muitalusa fáddágearaldahkan:

- muitalit seksuála soju birra bearrašii ja ustibiidda din báikkis
- sáhttetgo arvedávgeolbmot gávdnat ráhkkása din báikkis
- mo lea din báikkis go eadni dahje áhčči lea arvedávgeolmmoš
- badjelgeahččalas sániid ja dajaldagaid geavaheapmi arvedávgeolbmuid birra skuvllas, márkanis, fulkkiid luhte
- oskui ja kultuvrii gullevaš hástalusat arvedávgeolbmuid oktavuodas din báikkis
- arvedávgeolbmuid vealaheapmi skuvllas dahje bargoeallimis
- maid du ruovttubáikki olbmot oaivvildit, go sii gehččet Pride ja prideleavggaid geavaheami